

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De notaris en private rechtspraak

Weststrate, H.W.R.

Citation

Weststrate, H. W. R. (2018, October 17). *De notaris en private rechtspraak*. *SIKS Dissertation Series*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/66271>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/66271>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/66271> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Weststrate, H.W.R.

Title: De notaris en private rechtspraak

Issue Date: 2018-10-17

7 | DE INVLOED VAN ICT-TOOLS

Wij behandelen in dit hoofdstuk (in § 7.1 – 7.4) de vierde onderzoeksvraag. OV4 luidt als volgt. *In hoeverre beïnvloeden ICT-tools de waarneming van de procedure door de notaris?* Daarna behandelen wij (in § 7.5) de invloed van ICT-tools op de rechtsbescherming bij de inhoudelijke beoordeling van een geschil.

In § 3.2 en § 4.4.3 hebben wij vastgesteld dat de notaris in een proces-verbaalakte (uitsluitend) zijn eigen waarnemingen mag vastleggen. Het is duidelijk dat in de praktijk van alledag zich menselijke beperkingen voordoen aan het vermogen om langdurig waar te nemen. Onderzoeken wijzen uit dat het concentratievermogen na enige tijd sterk afneemt. Bij *online* activiteiten gebeurt dit soms al na 9 seconden.⁴⁴⁵ Bij middelbare scholieren is gemeten dat in het klaslokaal de aandacht voor de les afneemt na 10 minuten.⁴⁴⁶ Er wordt tegelijkertijd gewezen op het feit dat (i) het vluchtige internetgedrag samenhangt met de filterende werking van het brein die vereist is om te beoordelen of de aangeboden informatie van belang is voor de betrokkene, en (ii) de aandacht voor hetgeen de leraar vertelt langer opgebracht kan worden door leerlingen vanuit hun eigen intrinsieke motivatie.⁴⁴⁷ Vervolgens constateren wij dat er grote aandacht is voor de ondersteuning van *ICT-tools* binnen het onderwijs als instrument om de aandacht van de leerlingen langer vast te houden zodat zij betere resultaten kunnen bereiken.⁴⁴⁸ Zelfs indien wij er voor ons onderzoek van uitgaan dat een gemiddelde notaris de benodigde concentratie kan opbrengen om gedurende twee uur onafgebroken waar te nemen, dan nog is die periode te kort. Een gerechtelijke procedure duurt enkele weken, maanden of nog langer.

In dit hoofdstuk onderzoeken wij daarom eerst de waarneming van de procedure door de notaris aan de hand van de vierde onderzoeksvraag. Wij bespreken in § 7.1 de menselijke beperkingen aan het langdurig waarnemen. Vervolgens behandelen wij in § 7.2 het waarnemen van een procedure door de notaris. Wij trekken in § 7.3 conclusies over de betekenis van de IT-applicatie voor de waarneming door de notaris. In § 7.4 beantwoorden wij de vierde onderzoeksvraag.

7.1 DE MENSELIJKE BEPERKINGEN AAN HET LANGDURIG WAARNEMEN

In § 7.1.1 behandelen wij de spanning tussen het beperkte menselijk vermogen tot waarneming in relatie tot de duur van een procedure. Vervolgens onderzoeken wij in § 7.1.2 hoe in de praktijk van gerechtelijke procedures met deze spanning wordt omgegaan.

445 Volgens het National Center for Biotechnology Information (NCBI) is onze aandachtsspanne in de afgelopen dertien jaar gedaald van 12 naar 8 seconden; zie ook Small e.a. 2012.

446 Mayes 2008; Mullender-Wijmsa e.a. 2015.

447 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/1834682.stm>; <http://www.sitepoint.com/what-the-heck-happened-to-our-attention-spans>;
<http://tweakers.net/nieuws/21891/gemiddelde-surfer-heeft-concentratieboog-goudvis.html>; <http://www.voxweb.nl/concentratieboog/>; www.shortspan.com.

448 Trenaman 1951; Novak 1954; Vermunt 1992; Dawabi e.a. 2003; Scheele 2005; Pargas 2006; Milne 2007.

7.1.1 Het vermogen tot waarneming en de duur van een procedure

Het uitgangspunt bij het vermogen tot waarneming is in de 19^e en 20^e eeuw geweest dat de notaris in een proces-verbaalakte (uitsluitend) zijn *eigen* waarnemingen mag vastleggen en dat hij dit zo nauwkeurig en getrouw mogelijk moet doen (zie § 3.2 en § 4.4.3). Over het proces-verbaal van vergadering merkt Buijn tegen het einde van de 20^e eeuw nog op dat de notaris niet kan volstaan met een uitgetypte versie van een bandopname van de vergadering, omdat dat het tot diens ambtsplicht behoort van ‘het gebeuren’ een ordelijk verhaal te maken.⁴⁴⁹ K. Wiersma citeert dit oordeel van Buijn en noemt het terecht.⁴⁵⁰ Wij achten dit uitgangspunt logisch in een tijd waarin er aanvankelijk (in de 19^e eeuw) *geen enkele* technische ondersteuning was bij de menselijke waarneming, en later (het grootste deel van de 20^e eeuw) de ondersteuning zeer beperkt was (in de vorm van een eenvoudige geluidsopname). De waarneming door de notaris in persoon (als een “persfotograaf”) was in die context onontbeerlijk om van een nauwkeurig en getrouw verslag van ‘het gebeuren’ te kunnen spreken, in de zin van een verslag met een hoge mate van nauwkeurigheid (§ 3.1.3).

In de huidige tijd is dit anders. Tegenwoordig kan door het gebruik van digitale camera’s het gebeuren tijdens een vergadering in beeld en geluid van seconde tot seconde volledig worden vastgelegd, waarbij geen enkele hoek van de zaal wordt uitgesloten.⁴⁵¹ Elk mobiele telefoon bevat tegenwoordig een digitale camera met een zeer behoorlijke tot goede kwaliteit beeld en geluidweergave. Hierdoor zijn er twee veranderingen in onze tijd. Ten eerste is de vastlegging van een vergadering eenvoudig te realiseren. Ten tweede leveren de video-opnames een accurate en complete weergave in beeld en geluid, ook zonder schriftelijke verslaglegging of samenvatting door de notaris. Wij plaatsen hierbij twee eigen observaties over de kwaliteit van de vastlegging. Ten eerste constateren wij dat er door het totaal aan beeld- en geluidsfragmenten in de gehele zaal meer kan worden vastgelegd over het gebeuren dan wanneer een enkele notaris waarneemt; hij zal immers beperkt zijn in zijn waarneming omdat hij zich slechts op één plaats in de zaal bevindt, en vaak op een vaste plaats. Ten tweede merken wij op dat het totaal aan videobeelden en geluidsopnames een meer objectieve verslaglegging biedt, omdat de notaris (of welke aanwezige persoon dan ook) altijd een eigen keuze maakt en een eigen kleuring geeft bij zijn samenvatting of verslag. Dit is onvermijdelijk, al was het maar door de keuze in hetgeen hij opneemt dan wel weglaat. Het valt verder niet uit te sluiten dat een notaris een eigen interpretatie of kleuring toevoegt, bedoeld of onbedoeld.

449 Buijn 1987, p. 173.

450 Veegens/Wiersma 1988, p. 157.

451 Scheidsrechters van wedstrijden van American football werden al langere tijd ondersteund door video-opnames; dit gebruik is overgenomen bij hockeywedstrijden. Ook bij voetbalwedstrijden wordt vaker gebruik gemaakt van video-opnames. Van deze mogelijkheid wordt vooral gebruik gemaakt indien de scheidsrechter niet zeker is over zijn waarnemingen. Afhankelijk van de situatie kunnen de strijdende partijen verzoeken om een herbeoordeling van de gegeven beslissing aan de hand van de gemaakte video-opnames.

Zoals hiervoor vermeld, zal een gerechtelijke procedure weken, maanden of jaren in beslag nemen. Het is daarom menselijkerwijs niet te verwachten, dat een notaris (welke dan ook) in staat zal zijn om gedurende die periode onafgebroken actief te blijven om zodoende het proces zelf integraal te volgen. Op een aandeelhoudersvergadering is het wel mogelijk. Deze begrenzing aan de menselijke capaciteit geldt niet alleen voor de notaris, maar voor alle betrokkenen die participeren in de gerechtelijke procedure. Het geldt derhalve voor de private rechter, die zich evenals de notaris een oordeel moet vormen over het procesverloop, de standpunten van partijen, de manier waarop zij aan de bewijslast voldoen, om vervolgens een einduitspraak te doen in het geschil. Het probleem geldt uiteraard in gelijke mate voor de procespartijen bij de procedure. Andere waarnemers, zoals journalisten die een bepaald proces willen volgen om hiervan verslag te doen, hebben eveneens te maken met de fysieke beperkingen om langdurig en onafgebroken waar te nemen.

Wij mogen derhalve concluderen dat de menselijke beperkingen niet uniek zijn in relatie tot de notaris, maar gelden voor alle betrokkenen bij een procedure, in welke hoedanigheid dan ook.

7.1.2 De praktijk van gerechtelijke procedures

Vanwege de menselijke beperkingen aan het onafgebroken aanwezig zijn in de betreffende hoedanigheid gedurende weken, maanden of jaren stellen wij vast dat in de praktijk een dergelijke continue aanwezigheid kennelijk niet vereist wordt, en berust op een juridische fictie. Immers, in de praktijk vinden deze procedures plaats op van tevoren vastgestelde tijden, en participeren publieke en private rechters, de procespartijen en hun raadslieden op een volwaardige manier hierin. Hierna onderzoeken wij op welke manier in de praktijk een oplossing is gevonden voor de fysieke beperkingen om onafgebroken waar te nemen.

Als voorbeeld van een *offline* procedure noemen wij een procedure bij het NAI. Afgaande op de bepalingen in het reglement van het NAI varieert de duur van een procedure. De lengte hangt af van verschillende omstandigheden. Wij noemen (i) de complexiteit van de zaak, (ii) het aantal partijen, (iii) de standpunten die deze partijen innemen, en (iv) eventuele procesafspraken tussen partijen. Het gaat in de praktijk al snel om procedures die jaren in beslag nemen. Hierin is niet begrepen de tijd die vereist is voor de benoeming van de arbiters.

De oplossing bij dergelijke *offline* procedures wordt als volgt gevonden. Gedurende het proces worden momenten vastgesteld voor het indienen van processtukken en het houden van zittingen. Procedures bij andere private gerechten en bij de publieke rechtspraak verlopen min of meer conform dit klassieke model. Bij de publieke rechtspraak wordt voor de verschillende proceshandelingen gewerkt met een rol. Hierop wordt de zaak op- en afgevoerd, bijvoorbeeld voor de uitwisseling van processtukken. Staat de zaak niet in de rol, dan wordt het procesdossier bewaard en bewaakt door de griffie, zodat het niet mogelijk is om informatie toe te voegen of te verwijderen. Staat de zaak voor een beslissing van de rechter, dan berust het dossier in zijn macht.

Bij een *online* procedure werkt dit anders. Door het *online* karakter is het digitale procesdossier gedurende acht weken, 24 uur per dag, zeven dagen per week, geopend. De procespartijen hebben digitale wijzigingsrechten voor hun deel van het procesdossier, afhankelijk van hun rechten gedurende het proces. De bewaking van die rechten wordt door de software afgedwongen. Indien de termijn verstrijkt, lukt het de procespartij in kwestie van het ene op het andere moment niet meer om inhoud toe te voegen of te verwijderen. Partijen zijn derhalve niet gebonden aan een moment waarop argumenten en bewijs naar voren worden gebracht binnen de daartoe gestelde termijn. Blijft het verweer van de gedaagde uit gedurende de daarvoor gestelde termijn, dan wordt verstek verleend.

Bij de *online* procedures vinden wij derhalve de oplossing voor de menselijke beperkingen aan het langdurig waarnemen in het feit, dat elke wijziging in het procesdossier wordt geregistreerd in een logboek, dat te allen tijde kan worden geraadpleegd door de private rechter, de procespartijen en de notaris. Hierdoor vervalt de noodzaak om van minuut tot minuut te volgen of er wijzigingen in het dossier zijn aangebracht, zoals dit op de door Buijn aangehaalde *offline* vergadering wel het geval is. Het online procesdossier bevat een complete weergave van 'het gebeuren'. De notaris mist geen informatie uit eigen waarneming door raadpleging achteraf, zoals hij deze mogelijk wel zou missen bij lezing van notulen van een vergadering die hij zelf niet heeft bijgewoond. Hoewel Buijn zijn opmerking in 1987 terecht heeft geplaatst, concluderen wij dat de situatie bij een online procedure meebrengt dat de notaris wel (uitsluitend) mag afgaan op het logboek en de inhoud van het procesdossier.

Samengevat mogen wij concluderen dat een traditionele *offline* procedure formeel lange tijd in beslag kan nemen, gerekend vanaf het aanbrengen van de zaak tot en met het eindvonnis, maar dat materieel het procesdossier op bepaalde momenten wordt geopend voor wijzigingen. Buiten die momenten ligt de zaak in praktische zin onaangetast binnen het gebouw van de publieke rechtspraak. Bij een *online* procedure loopt de zaak etmaal na etmaal door, gedurende een aantal weken, waarbij op elk gewenst moment wijzigingen kunnen worden aangebracht. De integriteit van het dossier wordt bewaakt doordat (i) partijen binnen termijnen die door de software worden afgedwongen, wijzigingen kunnen aanbrengen in het dossier, en (ii) elke wijziging wordt geregistreerd in het logboek. Door het logboek ontstaat de mogelijkheid van controle achteraf en vervalt de noodzaak om het procesverloop onafgebroken te volgen.

7.2 HET WAARNEMEN VAN EEN PROCEDURE

Wij behandelen in § 7.2.1 het waarnemen van een gerechtelijke procedure in de schriftelijke fase. In § 7.2.2 gaan wij in op het waarnemen van een zitting. Wij onderzoeken in § 7.2.3 het waarnemen en vastleggen van de uitspraak. In § 7.2.4 behandelen wij de vastlegging van een procedure zonder (volledige) eigen waarneming.

7.2.1 De schriftelijke fase

Vanuit de in § 7.1.2 beschreven praktische gang van zaken bij *offline* procedures, merken wij op dat de notaris die een proces wil waarnemen niet aanwezig hoeft te zijn bij elke rolhandeling, om te kunnen vaststellen of het procesdossier al dan niet wordt gewijzigd. Hij kan ook achteraf inzage krijgen in het procesdossier, namelijk op het moment dat de fase van het uitwisselen van processtukken eindigt en de zaak, te weten: het originele procesdossier, onder de (publieke of private) rechter komt voor vonnis.

Op dezelfde manier is het voor de notaris die een *online* procedure wil waarnemen, niet vereist dat hij etmaal na etmaal zijn computerscherm “ververst” om na te gaan of er een wijziging is opgetreden in het elektronische procesdossier. Hij kan eenvoudigweg, met de toegangscode en de bijbehorende rechten, achteraf het logboek raadplegen om de mutaties vast te stellen. Hij kan deze vergelijken met de inhoud van het procesdossier om vast te stellen dat deze twee bronnen van informatie met elkaar overeenstemmen.

Op het eerste gezicht levert de vergelijking tussen de waarneming van beide vormen van procederen in de schriftelijke fase daarom geen noemenswaardige verschillen op. Toch zijn deze er wel. Wij noemen er twee.

Het eerste verschil betreft de mutaties van een procesdossier. Bij een online gerecht kande toegang tot het elektronische dossier worden beperkt tot diegenen aan wie inloggegevens zijn verstrekt. Daarbij kan een keuze worden gemaakt naar aanleiding van de hoedanigheid van de betrokkene, waardoor deze slechts de rechten verkrijgt die bij zijn rol passend zijn. Zo zal de waarnemende notaris geen wijzigingsrechten nodig hebben voor zijn taak, maar uitsluitend het recht tot inzage. Bovendien is er slechts één elektronisch dossier. Er zijn geen kopieën van het dossier in omloop binnen het private gerecht. Hierbij is aangenomen dat de applicatie voorziet in een adequaat *back-up* systeem dat verder niet toegankelijk is. Binnen het ene beschikbare dossier worden alle wijzigingen, in de zin van toevoegingen en onttrekkingen, in een logboek bijgehouden. Dit logboek is zichtbaar voor alle betrokkenen en wordt door de software afgedwongen, in de zin dat de procespartijen (of wie dan ook) geen mogelijkheid hebben om wijzigingen aan te brengen zonder dat dit wordt geregistreerd. Dit logboek is onzes inziens een positief verschil ten opzichte van het beheer van een fysiek procesdossier. Immers, aan een fysiek dossier kunnen ongemerkt stukken toegevoegd en onttrokken worden. Daarom is een papieren dossier meer vatbaar voor menselijke slordigheden en manipulatie dan een digitaal dossier. Kenners van de informaticawereld zullen het nodige tegen deze constatering in kunnen brengen, maar al met al heeft de digitale beveiliging voordelen en is zij gemakkelijker dan de fysieke beveiliging.

Het tweede verschil is dat papieren dossiers kunnen verdwijnen. Zij kunnen bijvoorbeeld “zoek” raken, of meegenomen worden naar huis om vervolgens per ongeluk (in de trein of in een taxi) achtergelaten te worden. Papieren dossiers kunnen ook ontvreemd worden. Bij digitale dossiers is het zoekraken bijna niet mogelijk (zeker niet als er een adequaat back-up systeem gebruikt

wordt). Wij merken op dat digitale dossiers eveneens kunnen worden ontvreemd, maar dit is niet eenvoudig. Er zal dan sprake zijn van een opzettelijke aanval, die alleen kan plaatsvinden door gespecialiseerde hackers die de beveiliging weten te omzeilen. De kans op digitale ontvreemding is kleiner dan de kans op fysieke ontvreemding, omdat daarvoor technische kennis is vereist. Echter, als een digitale inbraak succesvol is, is de schade meestal groter omdat meer dossiers tegelijkertijd kunnen worden geraakt. Bij een diefstal van papieren dossiers spelen fysieke belemmeringen een rol, zoals de beveiligingsmaatregelen in het gebouw van de publieke rechter, de omvang van een dossier en de mogelijkheden van transport. Wanneer het gaat om het gebruik van explosieven of om brandstichting, spelen die belemmeringen niet en kunnen wel in één keer veel dossiers tegelijkertijd worden aangetast. Bij *online* dossiers geldt in dergelijke situaties als voordeel dat door de “back-up” systemen het dossier kan worden hersteld, ook na diefstal of brandstichting. Dat voordeel is niet aanwezig bij papieren dossiers. Die zijn in dergelijke gevallen voor altijd vernietigd, omdat het ondoenlijk is om van elk papieren dossier (dagelijks) een tweede “back-up” te maken.

7.2.2 De zitting

De *offline* zitting kan door de notaris worden bijgewoond, zodat hij de gang van zaken kan waarnemen en zijn waarnemingen kan vastleggen. Daarbij kunnen complicaties optreden. Wij noemen als voorbeelden (i) een chaotisch verloop van de zitting, (ii) onverstaanbare sprekers, (iii) gelijktijdige of interrumperende sprekers, of (iv) een gebrek aan concentratie aan de zijde van de notaris.

Van een zitting wordt bij de publieke rechter een samenvattend verslag gemaakt (het proces-verbaal). Dit verslag wordt aan het procesdossier toegevoegd. Op deze wijze valt achteraf een samenvatting van het gebeurde op de zitting in te zien. Dat is van belang voor alle betrokkenen, met inbegrip van de situatie waar de rechter die uiteindelijk vonnis wijst niet per definitie dezelfde is als de rechter die de zitting heeft geleid.

Ook bij *online* procedures kunnen in beginsel fysieke zittingen gehouden. Hoewel de geschilbeslechter die de uitspraak doet, in beginsel degene is die de zitting leidt, is de vastlegging van de zitting in het digitale procesdossier in het belang van alle betrokkenen. Wij noemen vijf bestaande mogelijkheden om de gang van zaken tijdens de zitting vast te leggen, zodat de vastlegging aan het dossier kan worden toegevoegd. De eerste mogelijkheid is de fysieke waarneming door de notaris, die zijn waarnemingen van de zitting vastlegt in een proces-verbaalakte. Deze proces-verbaalakte wordt *gescand* en in digitale vorm toegevoegd aan het dossier. De tweede mogelijkheid is een verslag opgesteld door de arbiter, dat mede ondertekend wordt door de procespartijen. Hiermee heeft het verslag tussen de partijen dwingende bewijskracht (artikel 157 lid 2 Rv). De procespartijen zijn niet verplicht om het verslag te ondertekenen. In dat geval heeft het verslag vrije bewijskracht (artikel 152 Rv). De derde mogelijkheid is een verslag door de arbiter, al dan niet ondertekend door de procespartijen, samen met een geluidsopname van de zitting. De vierde mogelijkheid is

een (beeld- en) geluidsopname van de zitting. De eerste twee genoemde mogelijkheden hebben dwingende bewijskracht (zie § 3.3). Mogelijkheid drie en vier hebben weliswaar geen dwingende bewijskracht jegens die procespartij die niet mee ondertekent, maar de waardering van twee bronnen zal elke twijfel over het procesverloop wegnemen. Tegenbewijs is slechts denkbaar indien aannemelijk is dat de beeld- of geluidsfragmenten zijn bewerkt (vervalst). In andere gevallen zal het praktisch gezien vrijwel uitgesloten zijn dat een procespartij tegenbewijs kan leveren over wat hij tijdens de zitting heeft gezegd, indien de (beeld- en) geluidsopname dit uitwijzen, en de juistheid van de opname kan worden bevestigd door de arbiter, de procespartij en de notaris. Een vijfde mogelijkheid is dat de notaris de zitting bijwoont, en de beeld- en geluidsopnames incorporeert in zijn proces-verbaalakten. Hiermee heeft de vastlegging de voordelen van de opnames, gecombineerd met de dwingende bewijskracht. De *ingescande* akte, en de audio en videobestanden worden aan het procesdossier toegevoegd.

Wij noemen vier voordelen van het opnemen van de zitting met beeld en geluid. Ten eerste vormt een opname het meest getrouwe en volledige verslag dat geproduceerd kan worden. Het is meer betrouwbaar en volledig dan de vastlegging in eigen bewoordingen van hetgeen een notaris (welke notaris dan ook) kan waarnemen. Daarbij geeft de opname een getrouw beeld van de sfeer, momenten van pauze, aarzeling of agitatie. Ten tweede kan bij een samenvatting door een rechter of notaris sprake zijn van eigen inkleuring of het leggen van accenten in de vastlegging. Bij een opname van de zitting blijven dergelijke persoonlijke inkleuringen en accenten achterwege. Ten derde kan bij twijfel over wat is voorgevallen, de opname opnieuw worden bekeken en beluisterd. Ten vierde kan de opname eenvoudig en onmiddellijk aan het procesdossier worden toegevoegd. Direct na de zitting is de opname gereed, zonder dat er nog menselijk handelen is vereist.

De mogelijkheid van *online*-zittingen, bijvoorbeeld via een *Skype* applicatie, maakt het vorenstaande niet wezenlijk anders. De notaris kan hierbij aanwezig zijn. Evenals bij een fysieke zitting moet de identiteit van de procespartijen buiten twijfel staan. Dat kan bij de zitting in geval van twijfel door het tonen van een geldig identiteitsbewijs. Bij online zittingen kan dit identiteitsbewijs digitaal worden getoond.

Samenvattend mogen wij concluderen dat de notaris zittingen kan waarnemen, ongeacht de vraag of deze offline of online worden gehouden. Het heeft voordelen om de vastlegging niet via een schriftelijke samenvatting van de rechter of de notaris te laten uitvoeren, maar via een beeld- en geluidsopname. Hiermee is het meest getrouwe, volledige en objectieve verslag voorhanden, dat bovendien onmiddellijk gereed is en toegevoegd kan worden aan een digitaal procesdossier.

7.2.3 De uitspraak

Voor het vastleggen van de uitspraak merken wij op dat de notaris niet lijfelijk aanwezig kan of mag zijn aan het bureau van de (publieke of private) rechter die het vonnis concipieert. Daarvoor zijn praktische redenen. Het vonnis kan in delen worden geschreven, op verschillende dagen

en tijdstippen. Bij een meervoudige kamer zal het vonnis door de verschillende rechters (gedeeltelijk) worden geschreven, herschreven of gecontroleerd. Bij eenvoudige vonnissen maakt de griffier een concept tekst. Er zijn ook principiële redenen. Bij het schrijven van het vonnis mag de rechter niet worden beïnvloed door gesprekken of meningen van anderen die het proces hebben waargenomen. Elke mogelijkheid of schijn tot overleg of beïnvloeding tussen rechter en notaris dient achterwege te blijven. De notaris zal, naar wij aannemen, daarom in alle gevallen (publieke of private rechtspraak, *offline* of *online*) eerst na het gereedkomen van de uitspraak een exemplaar daarvan ontvangen, deze lezen en vastleggen. Bij de *online* procedure kan de notaris aan de hand van het logboek vaststellen wanneer de uitspraak is toegevoegd aan het procesdossier.

Voor de volledigheid zullen wij vanwege de door ons onderzochte rol van de notaris bij private rechtspraak, een vergelijking maken met de gang van zaken bij de voorzieningenrechter bij arbitrage. Wij menen dat die rol van de voorzieningenrechter het meeste lijkt op de rol van de notaris bij de vastlegging van het bindend advies. Wij merken op dat in de praktijk van arbitrage van de voorzieningenrechter niet wordt verlangd dat hij het arbitrale proces heeft waargenomen. Integendeel, eerst na afloop van het proces wendt één van de procespartijen zich tot hem met het verzoek tot het verlenen van het exequatur. De betreffende beschikking wordt uitsluitend gebaseerd op een verzoekschrift, in combinatie met het originele arbitrale vonnis (zie artikel 1062 lid 2 Rv). De voorzieningenrechter zal derhalve de beschikking mogen verlenen op basis van niet meer informatie dan de inhoud van een verzoekschrift van één van de procespartijen en de uitspraak.

In vergelijking met de informatie en controlemogelijkheden van de voorzieningenrechter, beschikt de notaris bij de vastlegging van het bindend advies over een arsenaal aan controlemogelijkheden. De voorzieningenrechter heeft geen toegang tot het procesdossier, neemt de procesgang niet waar, maar gaat (uitsluitend) af op de inhoud van twee aan hem gepresenteerde documenten. De uitspraak zelf behoeft niet meer te zijn dan een kopie.

De notaris ontvangt de originele digitale uitspraak. Hierin is tevens het procesverloop vermeldt. Daarenboven beschikt hij over de controlemogelijkheden van het logboek voor het procesverloop, en heeft hij inzage in alle processtukken, waaronder het ambtsedig opgemaakt exploot ter inleiding van de procedure met dwingende bewijskracht. Hiermee kan de notaris met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid vaststellen hoe het proces is verlopen, dat het is verlopen overeenkomstig het procesreglement, en welke uitspraak is gedaan.⁴⁵²

452 De mogelijkheid van de notaris om het volledige proces te kunnen volgen is (zie § 4.5.3) eerst ingevoerd na het advies van de KNB aan de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie (zie Appendix B). Daarbij heeft de notaris een eigen toegang tot de IT-applicatie van e-Court gekregen. Tot die tijd baseerde de notaris zich voor het procesverloop uitsluitend op de schriftelijke verklaringen van e-Court in het bindend advies (op dezelfde wijze als de voorzieningenrechter bij arbitrage). Via het logboek is de verklaring van het gerecht over het procesverloop voor de notaris verifieerbaar geworden.

7.2.4 De vastlegging van een procedure zonder (volledige) eigen waarneming

Beschouwen wij de verschillen tussen de waarneming van offline en online procedures, dan constateren wij dat de ICT-ontwikkelingen tot grote veranderingen leiden als het gaat om (i) de rol van de notaris als waarnemer en (ii) de vastlegging door de notaris van die waarnemingen. Vroeger diende de notaris volledig te leunen en steunen op zijn eigen concentratievermogen, en op zijn interventievaardigheden voor het geval hij in chaotische situaties orde diende te scheppen. De kwaliteit van de vastlegging hing af van zijn eigen objectiviteit en schrijfvaardigheden. De tijd die gemoeid was met de vastlegging zal per notaris en per waargenomen evenement sterk hebben verschild.

Door de opkomst van digitale audio- en videowaarnemingen, en de mogelijkheden om audio- en videobestanden eenvoudig en snel te kunnen overdragen of te kunnen plaatsen op het internet, is er veel veranderd. De notaris die afgaat op het logboek van een beveiligd elektronisch procesdossier, kan de mutaties per seconde vaststellen. Aldus kan hij door controle achteraf geacht worden een procedure te hebben bijgewoond en deze uit eigen waarneming te hebben gevolgd. De ondersteuning van technologie maakt de fysieke aanwezigheid van de notaris overbodig. Evenmin dient hij onafgebroken wakker te blijven om een proceshandeling te constateren. De digitalisering leidt tot een snelle en nauwkeurige verslaglegging van de zitting.

Deze constatering is relevant in relatie tot het commentaar van de KNB op de rol van de notaris gericht aan de Minister van V&J van februari 2011 (zie Appendix B). Wij concluderen dat het commentaar op dit punt een nuancering behoeft als gevolg van de invloed van de ICT-tools op de waarneming – in de zin van de controleerbaarheid van het dossier op een door hem gekozen moment – door de notaris.

Deze handelwijze vinden wij terug in het wetsvoorstel executieveilingen, waarbij onder andere aan art. 519 Rv wordt toegevoegd dat de openbare verkoop ook ‘uitsluitend of gelijktijdig’ via internet kan plaatsvinden. Met een executoriale veiling van onroerende zaken via het internet verwacht men dat de veiling transparanter en voor een breder publiek toegankelijk is. Hierdoor wordt de opbrengst van de verkoop van onroerende zaken verhoogd.⁴⁵³ Bij deze online veilingen is de digitale waarneming door de notaris wettelijk vastgelegd.

7.3 CONCLUSIES OVER DE WAARNEMING EN DE ROL VAN ICT DAARBIJ

In § 7.3.1 trekken wij onze conclusie over de waarneming van de schriftelijke fase. In § 7.3.2 vermelden wij onze conclusie aangaande de waarneming van de zitting. Wij vermelden in § 7.3.3 onze conclusie over het waarnemen van de uitspraak. Wij behandelen in § 7.3.4 de conclusie over het vastleggen zonder (volledige) eigen waarneming.

⁴⁵³ *Kamerstukken II* 2012/13, nr. 33 484. De wet is vastgesteld op 15 oktober 2014, *Staatsblad* 2014, nr. 352; Zie ook Visser 2013.

7.3.1 Conclusie over de waarneming van de schriftelijke fase

Op grond van de overeenkomsten en de verschillen in de schriftelijke fase, concluderen wij dat de schriftelijke rondes via een *online* platform vanuit het oogpunt van integriteit en transparantie voordelen heeft. De rechter die uitspraak moet doen, en de notaris van wie de waarneming en procesbewaking wordt verlangd, hebben zekerheid over de toevoegingen en onttrekkingen van informatie aan het dossier. Het dossier bevindt zich op een plaats waar het menselijk gesproken niet kan zoekraken. Het risico van diefstal is offline en online niet uit te sluiten, maar kan door beveiliging worden bemoeilijkt. Bovendien zorgen “*back-up*” systemen ervoor, dat onvreemde of aangetaste digitale dossiers hersteld kunnen worden. Deze voordelen zijn niet alleen voor de rechter relevant, maar voor alle betrokkenen. Voor de waarneming van de notaris gelden zij eveneens. In beide gevallen kan de notaris de procedure waarnemen, op dezelfde manier als de arbiter dit doet.

7.3.2 Conclusie over de waarneming van de zitting

De notaris kan aanwezig zijn bij fysieke of online zittingen en deze waarnemen. In alle gevallen wordt de kwaliteit van de vastlegging gediend door gebruik te maken van hedendaagse opnames van beeld en geluid. Deze kunnen worden geïncorporeerd in de proces-verbaalakte.

7.3.3 Conclusie over de waarneming van de uitspraak

Voor de notaris is de verklaring van de bindend adviseur relevant, omdat de procespartijen hun standpunt hebben verruild voor het oordeel van de bindend adviseur. Door die verklaring wordt de rechtstoestand van de partijen bepaald (zie hiervoor hoofdstuk 3 en 5). Door het raadplegen van de uitspraak, en de controlemogelijkheden van het logboek, heeft de notaris met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid vastgesteld welke uitspraak is gedaan. Hiervoor hoeft hij de procespartijen niet nader te ondervragen.

7.3.4 Conclusie over de vastlegging zonder (volledige) eigen waarneming

Door de opkomst van moderne technologieën kan de notaris het procesverloop volgen op grond van (i) de uitspraak (dit is de verklaring van het private gerecht), en (ii) de controlemogelijkheden van het logboek in het procesdossier. Door de ondersteuning van videocamera's, is er een letterlijk verslag beschikbaar van een zitting in beeld en geluid. Dit verslag is nauwkeurig en objectief. Bovendien is het onmiddellijk gereed. De notaris kan hierdoor achteraf het verloop van de zitting vaststellen. Zijn fysieke aanwezigheid op de zitting is daarmee niet langer vereist om toch te kunnen spreken van een nauwkeurige waarneming.

7.4 HET ANTWOORD OP DE VIERDE ONDERZOEKSVRAAG

In dit hoofdstuk behandelden wij in § 7.1 – 7.4 de vierde onderzoeksvraag. Deze luidt als volgt. *In hoeverre beïnvloeden ICT-tools de waarneming van de procedure door de notaris?* De moderne technologie biedt ondersteuning en compensatie waar het menselijk vermogen tot langdurige

(nauwkeurige) waarneming is begrensd. De technologie waarborgt de nauwkeurigheid, volledigheid en objectiviteit van de verslaglegging. Bovendien is door de technologie de verslaglegging onmiddellijk gereed voor toevoeging aan het procesdossier, en kunnen de beelden achteraf wanneer noodzakelijk of wenselijk, (opnieuw) worden bekeken. Door de ondersteuning van technologie behoeft de notaris niet fysiek aanwezig te zijn om geacht te worden de procedure uit eigen waarneming te hebben gevolgd. De notaris kan met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid het procesverloop vaststellen op grond van (i) de uitspraak (dit is de verklaring van het private gerecht), en (ii) de controlemogelijkheden van het logboek in het procesdossier. Wij concluderen dat het commentaar van de KNB op de rol van de notaris gericht aan de Minister van V&J van februari 2011 (zie Appendix B) op dit punt een nuancering behoeft als gevolg van de invloed van de ICT-tools op de waarneming – in de zin van de controleerbaarheid van het dossier op een door hem gekozen moment – door de notaris.

7.5 DE INVLOED VAN ICT-TOOLS OP DE RECHTSBESCHERMING

In § 7.5.1 geven wij een inleiding op het spanningsveld tussen kostenefficiëntie en rechtsbescherming. In § 7.5.2 behandelen wij de traditionele behandeling van incassozaken bij de overheidsrechter. In § 7.5.3 beschrijven wij het gebruik van ICT-tools voor verstekvonnissen. Wij behandelen in § 7.5.4 het principe van *algorithmic accountability*. In § 7.5.5 gaan wij in op het gebruik van ICT-tools bij verweervonnissen. In § 7.5.6 vermelden wij overige mogelijkheden voor monitoring en controle van incassozaken. Tenslotte vermelden wij in § 7.5.7 onze conclusie over de invloed van ICT-tools op de rechtsbescherming bij de inhoudelijke beoordeling van een geschil.

7.5.1 Inleiding op het spanningsveld tussen kostenefficiëntie en rechtsbescherming

In ons onderzoek is op verschillende plaatsen naar voren gekomen dat de toepassing van ICT-tools leidt tot een efficiënte afhandeling van grote aantallen incassozaken, waarmee de rechtspraak in de huidige tijd wordt geconfronteerd. Deze aanpak heeft ontegenzeggelijk kostenvoordelen en is daarmee kostenefficiënt. Al eerder hebben wij erop gewezen dat kostenbeheersing op zichzelf naar ons oordeel bijdraagt aan de consumentenbescherming bij incassozaken (zie § 2.2.5). Maar er is meer.

Immers, de overige waarborgen van consumentenbescherming en rechtsbescherming mogen niet uit het oog worden verloren. Dit betreft (1) de kwaliteit van de rechterlijke controle, en – in het model wat wij voorstaan in dit proefschrift – (2) de controle door de notaris.

Daarbij stellen wij de in § 1.7.1 opgeworpen vraag centraal: hoe is het nu toch mogelijk dat ons model, met een actieve rol van de notaris (naast een eveneens actieve rol van de private rechter) wel werkt, terwijl de rechtsbescherming geen geweld wordt aangedaan. Hoewel wij in hebben opgemerkt dat de waarde van een wetenschappelijke theorie niet wordt bepaald door de kans op een succesvolle commerciële exploitatie ervan, menen wij niettemin dat wij in het kader van de rechtsbescherming wel dieper zouden moeten ingaan op deze vraag.

7.5.2 De traditionele behandeling van incassozaken bij de overheidsrechter

De traditionele behandeling van incassozaken bij de overheidsrechter bezien wij aan de hand van drie publicaties over een aantal jaren, te weten (1) één publicatie uit 2005, (2) één uit 2013 en (3) één uit 2016. In 2005 verscheen een krantenartikel in het Nederlands Dagblad⁴⁵⁴ dat de behandeling van verweerszaken bij de Rechtbank Amsterdam op de rolzitting beschrijft. De korte inhoud is als volgt. Van de honderden gedaagden komen er enkele tientallen opdagen om in persoon verweer te voeren. Het is ondoenlijk om de gedaagden één voor één op te roepen. Daarom worden ze per tientallen tegelijk in de rechtszaal binnengelaten. Aan een zaak kan een rechter hooguit enkele minuten besteden. De Amsterdamse kantonrechter Pennink geeft in het krantenartikel aan dat hij geregeld al binnen een halve minuut weet hoe hij zal oordelen, en dat wanneer er langere tijd wordt uitgetrokken voor de zaken, dit niet is zozeer gebeurt met het oog op de oordeelsvorming maar veeleer om de gedaagde de gelegenheid te geven zijn verhaal te doen. Voor kantonrechters is het normaal dat zij 100 zaken per dag afdoen. Volgens Van Dissel (in hetzelfde krantenartikel), destijds bestuurslid van de NVvR, gaat het bij dit soort bulkzittingen om lopende bandwerk. Uiteindelijk is het kantongerecht volgens hem een “veredelde veroordelingsmachine” (dit staat zo in het artikel). Over aspecten van privacy van de gedaagden wordt in het artikel niet gerept.

Een beschrijving uit 2013⁴⁵⁵ wijst uit dat de wijze van behandeling van incassozaken op de rolzitting in de periode 2005 - 2013 nauwelijks is veranderd.

“Uit een filmpje over de rolzitting dat enige tijd op rechtspraak.nl heeft gestaan, komt het volgende beeld naar voren. Alle gedaagden worden tegelijk de zittingszaal binnengelaten. Hun wordt om de beurt gevraagd of ze de vordering erkennen of verweer voeren, waarna de vervolgstap in de procedure wordt bepaald. In het filmpje wordt aangegeven dat het geen zin heeft voor gedaagde om te komen als hij de vordering erkent en een betalingsregeling wenst, omdat de kantonrechter geen betalingsregeling kan treffen. De mogelijkheid om mondeling verweer te voeren wordt genoemd, maar onder vermelding dat de voorkeur uitgaat naar een schriftelijk verweer. Dit filmpje geeft een realistische visie op de praktijk, in ieder geval de praktijk in Utrecht.”

In hetzelfde artikel wordt een pilot beschreven zoals die is gehouden in Utrecht.

“Het voorgaande is voor de rechtbank Utrecht aanleiding geweest om de invulling van de rolzitting te herzien. Om aan de verwachtingen van de betrokkenen tegemoet te komen, zijn we ze één voor één binnen gaan roepen en als uitgangspunt gaan hanteren dat op de rolzitting mondeling verweer wordt gevoerd. Met uitzondering van de gevallen waarin het verweer te uitgebreid of complex is en de gevallen waarin de betrokkene aangeeft zijn verweer liever zelf op schrift te willen zetten, zijn we het mondeling verweer gaan opnemen in een proces-verbaal. Sommige kantonrechters zijn thans

454 Bulkzaken geen gebakken eitjes 2005.

455 Van der Kraats 2013, p. 233.

al ruimhartig in de mogelijkheid om mondeling verweer te voeren, in Utrecht werd dit evenwel slechts sporadisch gedaan. Omdat de kantonrechter nu eenmaal geen betalingsregeling kan treffen en gedaagden veronderstellen de tegenpartij op de rolzitting te treffen, is gezocht naar een andere oplossing om ook aan die verwachtingen te voldoen. Omdat de deurwaarder in veel kantonzaken als gemachtigde optreedt, is in het kader van de pilot een van de grotere deurwaarders (GGN) gevraagd om op de rolzitting aanwezig te zijn. Niet alleen kon op die manier in het geval van erkenning van de vordering een betalingsregeling worden getroffen, maar ook konden – in zaken die zich daarvoor leenden – direct aansluitend aan de rolzitting worden gecompareerd. De deurwaarder was bereid daaraan mee te werken en op de rolzitting aanwezig te zijn met een laptop waarmee hij in zijn eigen systeem kon inloggen.”

Omwille van het streven naar doelmatigheid van civiele procedures (zie § 1.2.2) achten wij het relevant op te merken dat gemiddeld slechts vijf gedaagden die door de betrokken deurwaarder waren gedagvaard, daadwerkelijk op de rolzitting verschenen.⁴⁵⁶

Uit een artikel van 2016⁴⁵⁷ blijkt dat de praktijk van de rolzitting hetzelfde is gebleven als in 2005 en 2013. Tevens blijkt, dat overheidsrechters meer oog krijgen voor automatisering, hoewel men vreest dat de ‘menselijke maat’ eruit zal worden gezeefd.

In de drie artikelen wordt niet gesproken over de afdoening van verstekzaken. Dit zijn de zaken waar de gedaagde niet komt opdagen op de rolzitting en ook geen schriftelijk verweer voert. Wij merken daarover het volgende op. In de praktijk worden deze verstekzaken op de griffie ‘afgedaan’ (veelal: afgestempeld), vaak zonder dat er een rechter aan te pas komt. Daarbij worden de vorderingen in principe toegewezen aan de eisende partij (conform de regels van het burgerlijk procesrecht, zoals artikel 149 lid 1 Rv (tweede zin) en artikel 157 Rv).

Aannemende dat de drie artikelen adequate observaties zijn van de periode 2005 – 2016 moge het duidelijk zijn dat digitalisering en automatisering van groot belang zijn voor de publieke rechtspraak (zie § 1.2.2). De eerste stap daarin is het gebruik van ICT-tools voor verstekvonnissen.

7.5.3 Het gebruik van ICT-tools voor verstekvonnissen

In 2015 zijn twee artikelen verschenen over de verregaande toepassing van ICT-tools bij de behandeling van incassozaken bij e-Court.⁴⁵⁸ Kort gezegd worden de verstekzaken volledig digitaal gewezen, zonder nadere tussenkomst van een menselijke geschilbeslechter. Hiermee is e-Court het eerste private gerecht geweest dat sinds 2010 in de Nederlandse rechtspraak een computer ondersteunde beslisprocedure heeft gebruikt. Wij tekenen hierbij aan dat het een eerste, zeer eenvoudige toepassing is. Er is geen sprake van het gebruik van kunstmatige intelligentie waarbij op

456 Van der Kraats 2013, p. 235.

457 Bij de gewonemensenrechter 2016.

458 Nakad-Weststrate e.a. 2015a en 2015b

basis van selectie van reeds bestaande ‘*user-cases*’ en een vooraf geprogrammeerde beslisboom, de software zelf een eigen afgewogen en onderbouwd oordeel in een specifiek geval zal formuleren. Niettemin achten wij deze eerste toepassing een belangrijke stap. De Raad voor de Rechtspraak heeft die mening eveneens geuit.⁴⁵⁹

Om enig inzicht te geven in de wijze van het komen tot een beslissing, reproduceren wij in figuur 7.1 (Kenmerken van het e-Court systeem voor het wijzen van verstekvonnissen in incassoprocedures) de (Engelstalige) tabel “Table 4” uit de tweede publicatie (Nakad-Weststrate e.a. 2015b).

Figuur 7.1 toont de zeven kenmerken van het e-Court system⁴⁶⁰ voor het wijzen van verstekvonnissen in incassozaken. Het zijn:

1. de identificatie van de procespartijen;
2. het vaststellen van de bevoegdheid van het private gerecht;
3. de bewaking van de procedurele regels van het procesreglement;
4. de selectie van het juiste model voor vonnis;
5. het toewijzen van de gevorderde bedragen;
6. het produceren van het originele vonnis (met de juiste digitale ondertekening);
7. vaststellen dat de vordering niet ongegrond of onrechtmatig is.

Voor inhoudelijk informatie verwijzen wij naar het artikel.

Het gebruik van *ICT-tools* verklaart waarom kwalitatief hoogwaardige vonnissen kunnen worden gewezen op een kostenefficiënte wijze zonder dat de rechtsbescherming hieronder leidt. Via de software worden belangrijke toetsingen snel en foutloos uitgevoerd. Bij incassozaken geldt voorts dat er veel tijdswinst wordt behaald doordat de menselijke controles, bijvoorbeeld de controle van de algemene voorwaarden (zie punt 2), – die blijkens figuur 7.5 plaatsvinden voorafgaande aan de procedure – slechts één maal plaats behoeft te vinden terwijl de uitkomst gelding heeft voor tientallen of nog meer aanhangig gemaakte zaken. Er is sprake van een schaalvoordeel in de menselijke toetsing.

459 Robotrechter kan echte rechters ontlasten 2017, ‘Robotrechter’ kan straks routinezaken behandelen 2017.

460 Het gaat om het eerder gebruikte e-Court systeem. Per 1 januari 2017 heeft e-Court een volledig nieuw platform in gebruik genomen, zie <https://www.outsystems.com/case-studies/e-court/legal-sector-application/> en <https://www.computable.nl/artikel/opinie/maatschappij/6040543/1509029/it-maakt-rechtspraak-rechtvaardiger.html>.

Key Task in Debt Collection Proceedings under Dutch law	Characteristics of the e-Court System for rendering Default Verdicts in Debt Collection Proceedings	
	System Requirements	Nature Rule-Based / Frames and Semantic Nets / Case Based / External ES / Human Intervention
1. Identify the Parties, and verify their data (birth date, address)	Import the data from the documents (contract, copy of invoices) and verify the data against the state's formal registers.	External ES (court bailiff's) / Human Intervention (court bailiffs)
2. Establish competence of the court	(a) Review the contract for a forum choice; (b) Establish that the Defendant (i) was duly notified, (ii) did not use his right to evoke competence of the public court	(a) Human Intervention takes place prior to the admission of a Plaintiff to the e-Court system in a principal, pro-active manner rather than in a reactive case-by-case manner; (bi) External ES (court bailiff's expert system, (bii) External ES (court bailiff's expert system
3. Establish that the proceedings were held in accordance with the court's Arbitration Rules	E-Court System does not allow to deviate from the Arbitration Rules, and the Parties have editing rights for claim/ defense/ reaction/ final defense	Rule Based ES
4. Select correct template for a Default Verdict	In the absence of an uploaded defense into the e-Court system, the status of the case is Default. The selection of the template is linked to this status.	Case Based System Rule Based ESs
5. Award the claimed amounts	Due to the lack of defense the claim is awarded fully	Case Based System Rule Based ESs Semantic Networks
6. Produce the digitally signed original, as well as an unsigned copy of the completed verdict	Make the verdict available in PDF, and allow for the original document to be digitally signed.	Administrative Software
7. Determine that the claim is not unjust or unlawful		Human Intervention takes place prior to the admission of a Plaintiff to the e-Court system in a principal, pro-active manner rather than in a reactive case-by-case manner

Figuur 7.1 Kenmerken van het e-Court systeem voor het wijzen van verstekvonnissen in incassoprocedures.

7.5.4 Algorithmic transparency and accountability

Vanwege de mogelijkheden en de voordelen van het gebruik van *ICT-tools* betekent de introductie van digitale rechtspraak een breuk met de traditionele praktijk. Waar de menselijke rechter in het verleden de inkomende stukken gewapend met onder meer intuïtie, kennis en ervaring, en een rode pen op hun merites moest beoordelen, is het nu niet langer zinvol dat de menselijke rechter de kwaliteit van de nauwkeurige, digitale verstekvonnissen op dezelfde manier stuk voor stuk als het ware 'nakijkt'.

Dit heeft bij private rechtspraak consequenties voor de rol van de voorzieningenrechter bij het afgeven van een exequatur, maar ook voor de notaris van wie een actieve rol wordt verlangd in het voorliggende model. Hun controleren taken worden voor een belangrijk deel overgenomen door de computer, die de taken snel, nauwkeurig en foutloos kan uitvoeren. Het is daarbij van de belang dat de juiste toepassing van de algoritmen kan worden aangetoond.

Algorithmic transparency and accountability is een voorbeeld van een ontwikkeling waar de wetenschap overgaat in technologie.⁴⁶¹ Het gaat om bewezen betrouwbaarheid.

Wij merken op dat onderscheid gemaakt dient te worden tussen enerzijds het gebruik van algoritmes voor *profiling* en anderzijds het gebruik van algoritmes voor het uitvoeren van juiste berekeningen. Onder *profiling* verstaan wij dat organisaties of commerciële bedrijven door analyse van data (veelal persoonsgegevens) consumenten proberen te categoriseren. Dit gebeurt aan de hand van grote hoeveelheden informatie over gebruikers naar leeftijd, geslacht, ras, postcode of andere kenmerken. Hierdoor kunnen organisaties klanten een ‘eigen ervaring’ bieden, of gericht advertenties voorleggen. In het onderzoek dat wij beschrijven wordt geen gebruik gemaakt van *profiling*. De algoritmes worden uitsluitend toegepast voor het maken van berekeningen (optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en delen), zoals de berekening van incassokosten, de renteberekening, enz.

In de Verenigde Staten heeft de Association for Computing Machinery US Public Policy Council (USACM) op 12 januari 2017 het belang ervan kernachtig weergegeven in een “*Statement on Algorithmic Transparency and Accountability*” gepubliceerd.⁴⁶² De USACM vermeldt daarover het volgende:

“This set of principles, consistent with the ACM Code of Ethics, is intended to support the benefits of algorithmic decision-making while addressing these concerns. These principles should be addressed during every phase of system development and deployment to the extent necessary to minimize potential harms while realizing the benefits of algorithmic decision-making.”

Dit onderwerp valt buiten het kader van het proefschrift. Wij zullen het daarom hierbij laten.

7.5.5 Het gebruik van ICT-tools voor verweervonnissen

Bij verweervonnissen zal vooralsnog gebruik gemaakt worden van de menselijke rechter om de zaak te beoordelen. Ook in deze zaken heeft het gebruik van de software voordelen. De software kan zodanig worden ingericht dat onderdelen van het vonnis zoals (1) procesverloop, (2) de standpunten van partijen, (3) gevorderde bedragen automatisch en zonder menselijke tussenkomst worden gegenereerd. De tijd die een arbiter of geschilbeslechter aan het dossier besteedt, wordt daarmee gebruikt voor de kerntaken: (a) lezen van de stukken, (b) wegen van de argumenten en (c) het formuleren van de beslissing. Via eenvoudige schermen kan de behandelaar bedragen minoreren of bepaalde gevorderde bedragen vanwege onbetaald gelaten rekeningen afwijzen. Door de tijdsbesparing op eenvoudige zaken zal hij meer tijd hebben voor de behandeling van

461 Custers 2017; Custers en Leeuw 2017; Kroll e.a. 2017; Zarsky 2016; Barocas en Selbst 2016; Custers en Schermer 2014; Calders 2013; Calders en Zliobaite 2013.

462 https://www.acm.org/binaries/content/assets/public-policy/2017_usacm_statement_algorithms.pdf.

moeilijkere zaken. Wij verwachten dat kunstmatige intelligentie de rol van de menselijke rechter in de toekomst zal overnemen.

7.5.6 Overige monitoring en controle mogelijkheden

De digitalisering van juridische procedures heeft nog enkele andere voordelen. Bij het aanbrengen van de zaak kan de software automatische controles uitvoeren, zoals:

- (1) is er een oproeping, en zo ja van welke datum;
- (2) is er een WIK-brief, en zo ja van welke datum;
- (3) klopt de renteberekening;
- (4) zijn de buitengerechtelijke kosten niet te hoog;
- (5) is de gevorderde hoofdsom opvallend hoog;
- (6) bestaat de gevorderde hoofdsom uit opvallend veel factuurregels, of uit opvallend lage bedragen (wat kan duiden op verholde dossier-, administratie of andere kosten);
- (7) klopt de optelling van de bedragen;
- (8) zijn er oudere facturen onderwerp van geschil (artikel 3:307 e.v. BW);
- (9) is er een risico dat bij herhaling wordt geprocedeerd voor een enkele oudere factuur;
- (10) zijn alle verplichte velden met informatie (gegevens van partijen e.d.) correct ingevuld;
- (11) heeft dit factuurnummer met datum al eerder tot een vonnis geleid (dus niet intrekking of royerering van de procedure);
- (12) zijn er in de afgelopen [12] maanden meer procedures gevoerd tegen de betrokken gedaagde door dezelfde of door andere eisende partijen.

Vanuit het oogpunt van rechtsbescherming achten wij alle bovenstaande controlevragen relevant. De controles kunnen per zaak binnen seconden worden uitgevoerd, voor *elk* van de aangeleverde zaken. Daarbij kunnen zaken ofwel direct worden afgekeurd (zie vraag 1, 2 en 10), ofwel automatisch worden gecorrigeerd (zie vraag 3,4, en 7), ofwel leiden tot een signaal voor verder onderzoek door menselijke controle (zie vraag 5, 6, 9, 11 en 12). Wij achten de controlevragen 11 en 12 belangrijke verbeteringen van de rechtsbescherming van een consument, omdat deze controles zonder het gebruik van *ICT-tools* eenvoudigweg niet uitvoerbaar zijn. Controlevraag 6 brengt eveneens een belangrijke verbetering van de rechtsbescherming van een consument mee, omdat deze controles hooguit steekproefsgewijs kunnen worden uitgevoerd zonder het gebruik van *ICT-tools*.

Voor alle bovengenoemde controles geldt dat zij niet uitvoerbaar zijn, althans niet voor alle zaken op een systematische, nauwkeurige wijze, zonder gebruik van *ICT-tools* dus enkel op basis van menselijke tussenkomst. Daarbij is de snelheid van behandeling lager en het risico op fouten (veel) hoger.

Daarnaast biedt de toepassing van *ICT-tools* de mogelijkheid voor verdere monitoring en controle, waardoor de rechtsbescherming verder wordt verbeterd.

7.5.7 Conclusies over de invloed van ICT-tools op de rechtsbescherming

De invloed van ICT-tools op de rechtsbescherming van de consument beoordelen wij in drie fases van de procedure: (1) het voortraject van de procedure, (2) de mogelijkheid van verweer tijdens de procedure en (3) de kwaliteit van de inhoudelijke beoordeling van het geschil. Wij hebben deze invloed derhalve onderscheiden van de kostenefficiency die leidt tot lagere kosten van een procedure en eveneens de rechtsbescherming van consumenten verbetert (zie § 2.2.5 en 2.6.8).

Hierdoor is duidelijk geworden dat het mogelijk is dat ons model, met een actieve rol van de notaris (naast een eveneens actieve rol van de private rechter) wel werkt, terwijl de rechtsbescherming geen geweld wordt aangedaan.

Alles overziende concluderen wij dat gezegd kan worden dat *ICT-tools* een positieve impact hebben op de rechtsbescherming, en dat hieraan voordelen zijn verbonden als het gaat om snelheid, rechtsgelijkheid, nauwkeurigheid en controleerbaarheid. Door de toepassing van *ICT-tools* kan de rol van de notaris resp. van de private rechter sneller, beter en nauwkeuriger worden uitgevoerd, op een voor alle betrokkenen controleerbare wijze.